

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-10-86-24>

УДК 373.3.091.32.31

Возняк Л.Т.

Львівський національний університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ УРОКІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ З ВИКОРИСТАННЯМ МЕТОДУ ВИВЧЕННЯ СИТУАЦІЙ

Анотація. У статті розглядається проблема впровадження у практику роботи вчителів початкової школи методу вивчення ситуацій (case study) як перспективної методики формування освіченої, творчої особистості. Case study розглядається спеціалістами, як метод інтерактивного навчання, який забезпечує поєднання теорії з практикою та знань з компетентностями. Цей метод дозволяє реалізовувати процес навчання в початковій школі на принципово інших методичних підходах. Розглянуто особливості, види, форми та інші методичні характеристики кейсів, описана структура уроків в початковій школі з використанням кейс-методу. Також описані проблеми впровадження методу в освітній процес початкової школи. Охарактеризовано зміст роботи вчителя в контексті використання кейс-методів у навчанні молодших школярів.

Ключові слова: інтерактивні методи навчання, метод вивчення ситуацій, кейс-стаді, кейс-метод, аналіз ситуації.

Vozniak Larysa

Ivan Franko National University of Lviv

ORGANIZATION OF LESSONS IN PRIMARY SCHOOL USING THE METHOD OF CASE STUDY

Summary. Case study is one of the active approaches to learning, which is considered a more effective way to develop professional skills and achieve learning outcomes than traditional teaching methods. However interactive teaching methods require more responsibility, innovation of the primary school teacher and involvement of students in the educational process. The article examines the problem of introducing into the practice of primary school teachers the method of studying situations (case study) as a promising method of forming an educated, creative personality. The expediency of using case-based technologies for the formation of vital competence junior student, improving the quality of education in primary schools. Case study is considered by specialists as a method of interactive learning that provides a combination of theory with practice and knowledge with competencies. This method allows to implement the learning process in primary school on fundamentally different methodological approaches. Features, types, forms and other methodical characteristics of cases are considered, the structure of lessons in elementary school with use of a case method is described. The problems of introduction of the method in the educational process of primary school are also described. It is characterized by the means of the teacher's work in the context of the use of case-methods in more educated students. It was found solutions such research tasks as – understanding of the case as a multi-functional technologies; – characterization of educational opportunities Case technology; Studying of its content, the main types of structure in terms of achieving the objectives of formation of vital competence of the younger schoolboy. The basic components of this technology are analyzed. It is noted that the work with cases in the classroom allows applying the theoretical knowledge to solve practical problems, helps to develop students' independent thinking, linking theory with practice. The work with cases is creative and is a determiner of the high level of teaching.

Keywords: blended learning tools, problem based learning, case study method, case study, analysis of situation.

Постановка проблеми. Актуальність означеної теми визначається потребами сучасного українського освітнього процесу й основними програмними документами щодо реформи початкової школи, які зумовлюють роботу над подальшим удосконаленням системи навчання.

Сьогодні прогресивний учитель із особливою обов'язковістю дбає про формування людини, котра здатна приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізовуватися, бути господарем свого життя та життя нації, одним словом – компетентної особистості. У наш час це питання тільки набуває актуальності. Одним з шляхів до виконання даного завдання є формування ключових компетентностей шляхом використання інтерактивних завдань.

На сучасному етапі розвитку у початковій школі фахівці шукають способи зрозумілих форм подачі змісту, структуризації потоку інформації та оптимізації часових рамок на її засвоєння, та допомоги дітям формувати цілісну картину

світу. Тому виникає запит на форми, які зацікавлять дітей, підвищать інтерес до навчання у початковій школі. Одна з причин втрачання мотивації до навчання – непридатність базових на інформаційно-описовому підході методів навчання для сучасних учнів початкової школи.

Дана проблема спонукає педагогів шукати нові методи та засоби, що сприяють розвитку інтересу до вивчення предмету. Одним із таких методів є метод вивчення ситуацій або case study.

Завданням методу вивчення ситуацій є не просто передача знань, а навчання здатності справлятися з унікальними та нестандартними ситуаціями. Коли педагог використовує на уроках кейси, він дає їм можливість поділитися своїми знаннями та досвідом. Такий метод піднімає впевненість у собі, діти вчаться слухати один одного та активніше висловлюють свої думки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження методу «кейс-стаді» характеризуються багатою історією, найбільш розвинені його теорія та практика у США та країнах ЄС.

В Україні метод вивчення ситуацій вперше був презентований у 1992 р. Фахівцями Школи державного управління ім. Дж. Кеннеді Гарвардського університету в Інституті державного управління та місцевого самоврядування. Саме в Гарварді було розроблено перші кейсові ситуації для вивчення студентами бізнес – дисциплін.

Дослідження методу «кейс-стаді» характеризується багатою історією, у Західній Європі його почали активно використовувати з 60-х років ХХ ст. На сьогодні накопичений значний досвід, який охоплює проблеми використання інтерактивних технологій в освітньому процесі, зокрема метод «кейс-стаді».

Проблемою використання методу «кейс-стаді» в освіті займалися такі українські вчені, як Ю. Сурмін, О. Сидоренко, В. Чуб, Г. Каніщенко, С. Ковальова.

Зростає обсяг літератури, присвяченої методиці розробки та навчання із використанням методу, але недостатньо розроблено залишається проблема використання методу вивчення ситуацій на уроках в початкових класах.

Тому метою статті є концептуально-методологічне осмислення використання методу кейс-стаді в освітньому процесі початкової школи.

Щоб досягнути даної мети, потрібно вирішити такі дослідницькі завдання:

- 1) описати педагогічну характеристику методу вивчення ситуацій;
- 2) виявити навчально-виховні можливості методу;
- 3) охарактеризувати використання кейсів на уроках в початковій школі;
- 4) виявити причини гальмування впровадження кейс-методу в практику навчання у початковій школі;
- 5) сформулювати основні положення подальшого впровадження кейс-стаді на уроках в початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Кейс-стаді – це одна з інтерактивних методик навчання, що набула популярності у Великобританії, США, Німеччині, Данії та інших країнах, – кейс-технологія (Case study), метод аналізу ситуацій, розроблена англійськими науковцями М. Шейвером, Ф. Едейем та К. Сйтс. Теоретики педагогічної майстерності завжди шукали новіших чи ефективніших методів навчання малих та дорослих учнів. Традиційні прийоми навчання сприяють втраті інтересу, уроки проводяться повчальним стилем, уроки диктують чи насаджують чуже світобачення.

Запровадження концепції Нової української школи спонукає до нових пошуків та досліджень, результати яких би довели ефективність нового методу та підвищення мотивації школярів до навчання. Сучасні освітні стандарти визначають нові завдання такі як: швидко орієнтуватися в динамічному інформаційному просторі, отримувати і використовувати інформацію. Одним із підходів, які запроваджують такі принципи це використання інтерактивного навчання.

Інтерактивне навчання О. Пометун розуміє як організований освітній процес який ґрунтується:

- суб'єкт-суб'єктних стосунках педагога й учня (паритетності) ;
- багатосторонні й комунікації;

- конструюванні знань учнем;
- використанні самооцінки та зворотного зв'язку;

- постійній активності учня. [Енциклопедія інтерактивного навчання, Київ, 2007, с. 7]

Одним із методів, який виконує такі умови та уже широко використовується – «навчання через вивчення ситуацій». Цей метод свою популярність отримав під назвою «case-study» («кейс-стаді»), хоча відомі інші приклади називання: «кейс – метод», «кейс-уроки», «кейси».

Метод задовольняє інноваційний підхід у навчанні: поєднує теорію з практикою і знання з компетентностями, забезпечує навчання через дію, вимагає використовувати навички ситуативного аналізу, для того щоб вирішувати проблеми конкретної заданої ситуації.

Якщо оцінити «кейс-стаді» з методичної точки зору, то це матеріал, який підготований для навчання та включає у себе структурований опис ситуації, яка базується на реальних подіях.

Застосування методу «кейс-стаді» вимагає критичного мислення вчителя, його особистого розуміння того, що діти мають мислити, діяти, розвивати творчість. Такий метод допомагає робити навчальний процес більш демократичним та сучаснішим, заохочувати вчителів до прогресивного мислення, посилювати мотивацію у рамках педагогічної діяльності. Події, які описані у «кейсі» («ситуації») мають бути ретельно описані, розробка кейсів є одним із ефективних способів підвищення професійних якостей вчителя та навичок у підготовці навчальних занять. Метод кейс-технології розвиває аналітичні, практичні, творчі, комунікативні, соціальні, навички самоаналізу [3, с. 21–22].

Суть полягає в тому, що для організації навчання дітям пропонується осмислити реальну життєву ситуацію – «кейс», опис якої актуалізує комплекс знань з теми, яку діти вивчають на уроці. Моделі «кейсів» розробляють на основі життєвих ситуацій, їхня мета спровокувати дискусію, підштовхнути дітей до обговорення та аналізу ситуацій та прийняття рішень.

Метод вивчення ситуацій («case study») виступає як технологія колективного навчання, складовими якого є: робота в групах, підгрупах, взаємний обмін інформацією, використання принципів проблемного навчання (problem basic learning). Він передбачає отримання навичок роботи в команді, вміння формулювати питання та аргументувати відповіді, максимально активізує під час роботи комунікативні та творчі здібності учнів. Використання технології case study на уроках створює умови для того, щоб учні могли уявити те, чого в їх безпосередньому досвіді не було, «кейси» озброюють учнів доступними реальними прикладами, діти можуть перенестись в дану ситуацію.

Потрібно відзначити, що застосування методу «кейс-стаді» підвищує мотивацію до навчання, розвиває в школярів уміння самостійно приймати рішення та знаходити правильні та оригінальні відповіді на задані проблемні питання.

Зміст кейса повинен містити у собі навчальні цілі, у ньому повинна міститись дозована інформація, яка надає змогу учням швидко зрозуміти суть заданої проблеми та дані її вирішення. Під

час вивчення «кейсу» – учні в групах аналізують подану ситуацію, розробляють варіанти вирішення проблем, шукають практичні варіанти для рішення, та оцінюють та вибирають кращі варіанти згідно певних критеріїв. Метод доцільно використовувати тоді, коли учні мають певний фундамент знань, адже якщо діти не знайомі з поняттями та термінами, які є в заданій ситуації, то це буде викликати скоріше труднощі, аніж зацікавлення.

Під час проведення навчального заняття з використанням «кейс-стаді», можна використовувати додаткові варіанти роботи учнів. У початковій школі учні можуть змоделювати і програти поведінку учасників, описати певні фактори чи ознаки, пояснити мотивацію дій учасників події.

Запропонований учителем «кейс» відіграє такі функції на уроках в початковій школі:

- допомагає учням глибше зрозуміти тему;
- пробуджує інтерес, заохочує до дискусій;
- джерело додаткової інформації;
- поглиблює знання;
- розвиває та активізує аналітичне та стратегічне мислення, вміння вирішувати проблеми, робити раціональні висновки;
- розвиває комунікативні навички;
- поєднує теоретичні знання з реальними фактами.

Структура уроку з використанням методу вивчення ситуацій могла би складатися із кількох етапів.

1. Підготовчий етап: педагог готує матеріал, ситуацію, додаткову інформацію, визначає мету завдання.

2. Ознайомлення: вчитель залучає дітей до активного обговорення реальної ситуації, описує її.

3. Аналітичний (основний етап): діти опрацьовують кейс, виявляють причини виникнення проблеми, виробляють варіанти вирішення [1].

За типологією European Case Clearing House (Європейський кліринговий центр) наведемо приклади використання «кейсів» на уроках початкової школи.

1. «Кейси-випадки». Це дуже короткі «кейси», які описують один випадок. Кейси цього типу можуть використовуватися під час уроку для демонстрації того чи іншого поняття або як тема для обговорення. Це короткі описи, які не вимагають від учнів спеціальної попередньої підготовки. Кейси-випадки можуть використовуватися при знайомстві з темою чи поняттями, які вивчатимуться на цьому та наступних уроках. Прикладом може бути історія у якій детально описуються природні явища або у деталях описується зовнішній вигляд чи поведінку певної тварини.

2. Допоміжні кейси. Основна мета такого кейса – передати інформацію. Замість традиційного читання роздаткового матеріалу учні знайомляться з описом, але й водночас приймають інформацію, яку підготував учитель. Учні набагато краще сприймають інформацію, представлену у вигляді кейса, ніж якби вона була у звичайному документі. Прикладом такого «кейсу» може бути історія мандрівника, який відкрив новий континент або життєва історія науковця, який здійснив винахід.

3. Кейси-вправи. Такі кейси дають учню можливість застосувати певні прийоми і широко використовувати матеріал кейсів, коли необхідний кількісний аналіз. Маніпулювати цифрами

в контексті реальної ситуації набагато цікавіше, ніж робити прості вправи. Прикладом такого кейсу може бути історія з підготовкою до складних подорожей таких як подорожі на снігові вершини, які потребують певного спорядження, яке обмежене певними умовами.

4. Кейси-прикладі. При згадці слова «кейс» на думку приходять саме цей тип кейсів. Учнім необхідно проаналізувати інформацію з кейса і виявити найважливіші зв'язки між різними складовими. Звичайно тут постає питання: чому все відбулося неправильно, і як цього можна було уникнути? До прикладу це може бути ситуація, у якій описується природне явище чи екологічна катастрофа, а учні мають проаналізувати, які події сталися, які наслідки, які передумови таких подій.

5. Комплексні кейси. Такі кейси описують ситуації, де значущі аспекти заховані у великій кількості інформації, частина якої неістотна. Завдання учня – відділити важливі аспекти від малозначущих і не звертати на них уваги. Складність може полягати в тому, що виділені аспекти можуть бути взаємопов'язані.

6. Кейси-рішення. Учнім необхідно вирішити, що вони будуть робити в обставинах, що склалися, і сформулювати план дій. Для цього учню необхідно розробити ряд обґрунтованих підходів і потренуватися у виборі підходу, який більш всього націлений на успіх. Прикладом таких «кейсів» можуть бути ділові ігри «Корабетроша», коли учні вибирають стратегію порятунку та складають список необхідних предметів [2].

Метод «кейс-стаді» видається новим та модерним, проте приклади навчання через вивчення історій, через вивчення та аналіз чужих помилок та похибок не є чимось невідомим. Часто вчителі використовують життєві приклади для вивчення під час уроків, аналізу та пошуку рішень, і роблять зазвичай не усвідомлюючи, що це інноваційна технологія навчання. Але плануючи урок із використанням методу «case-study», варто звернути увагу на методологію цієї технології. Та не лише дотриматися класичних правил у створенні чи вивченні ситуації, але й дати можливість учням шукати рішення, застосовувати критичне використання здобутих знань, логічно мислити та налагоджувати групову взаємодію для ефективної співпраці та пошуку рішень. Подальші дослідження слід проводити, як і в пошуку доречно використання різного типу «кейсів» на уроках початкової школи, так і в вишколюванні вчителів для того, щоб вони могли створювати та описувати власні навчальні ситуації.

Кейс-уроки – це інноваційний підхід у навчанні, оскільки вони розв'язують головну проблему школи: як поєднати теорію з практикою і знання з компетенціями, як підготувати дитину до самостійного життя в соціумі [5, с. 5].

Основними причинами гальмування провадження кейс-методу в практику у початковій школі є:

- Не всі педагоги ознайомлені з кейс-методом, як інтерактивного методу навчання, зокрема у початковій школі;
- кейс-метод не передбачений у навчальному плані.
- робота над ситуацією займає більше часу чим рамки, відведені на урок;

- консерватизм, не підтримується новий метод навчання;
- невелика кількість літератури про метод навчання;
- немає мотивації для розробки кейсів, тому що цей процес досить трудомісткий;
- потрібна спеціальна підготовка педагогів для проведення уроків з використанням методу кейсів;
- неоднозначність сприйняття учнями кейс-методу;
- учень неохоче сприймає пропозицію вчителя висловити свою думку, своє враження на рахунок запропонованих кейсів;
- кейси можуть не відповідати віковій категорії учнів.

Для подальшого впровадження кейсів в практику навчання в початковій школі ми створили такі рекомендації:

– при використанні кейс-методу варто дотримуватись таких етапів:

1. ознайомлення учнів з текстом кейса його аналіз (частіше всього цей етап проходить за декілька днів до його обговорення і реалізується як самостійна робота);

2. організація обговорення кейса (дискусії, презентації);

3. оцінювання учасників обговорення;

4. підведення підсумків.

– педагог повинен готувати методичне обладнання, щоб діти краще засвоїли кейс;

– варто почати з вирішення простих завдань, дотримуватись принципу «поступовості» від простого до складного;

– на початку попрацюйте разом з учнями в ролі члена команди, обговоривши разом мету та розподіл обов'язків у групі;

– метод кейсів доцільно використовувати тоді, коли учні мають певний фундамент знань;

– кейси мають відповідати віковій категорії учнів;

– у початкових класах використовуйте кейс-метод переважно у групових формах роботи;

– зміст кейса повинен відображати навчальні цілі;

– кейс має містити дозовану інформацію, яка дозволяла б учням швидко зрозуміти суть проблеми та надавала б усі необхідні дані для її вирішення.

Висновок. Використання інноваційного методу «кейс-стаді» можна пов'язати зі змінами в сучасній системі шкільної освіти. «Кейс-стаді» є інтерактивною технологією, яка ґрунтується на реальних чи уявних ситуаціях та є спрямована не так на вивчення знань, як на формування життєвих компетентностей та м'яких навичок у учнів.

На уроках метод «кейс-стаді» формує особистісні якості: працьовитість, креативність, здатності до конкурентоспроможності, готовність взяти на себе відповідальності за результати власного аналізу ситуації і за роботу всієї групи, впевненість в собі, комунікативну культуру, формує соціально активну і життєво компетентну особистість, здатну до саморозвитку, самовдосконаленню і самореалізації.

Таким чином треба відзначити, що використання даного методу з одного боку стимулює активність учня, формує мотивацію учня початкової школи, забезпечує високу ефективність навчання та формує певні особистісні компетентності. А з іншого боку дає можливість вчителю самовдосконалюватись та оновлювати власний педагогічний потенціал.

Список літератури:

1. Гребенькова Г.В. Кейс-метод у професійному навчанні. URL: <http://docus.me/d/904577> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Осіна Н.А. Кейс-метод як спосіб формування життєвих компетентностей учнів. *Освітній проєкт «На Урок»*. 2018. URL: <https://naurok.com.ua/keysmetod-yak-sposib-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-uchniv13118.html> (дата звернення: 09.10.2020).
3. Пашченко Т.М. Кейс-метод як сучасна технологія навчання спеціальних дисциплін. *Молодь і ринок*. 2015. № 8. С. 94–99.
4. Плющ Ю.О. Кейс-технологія в початковій школі. *Порадник для вчителя*. Київ: Вид. група «Основа», 2018. 127 с.
5. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ, 2007. 144 с.
6. Сурмина Ю.П. Ситуаційний аналіз, или Анатомія Кейс-метода / под ред. д-ра соціологічних наук, професора Сурмина Ю.П. Київ: Центр інновацій и розвитку, 2002. 286 с.

References:

1. Hrebenskova, H.V. (2011). Keis-metod u profesiinomomu navchanni [Case method in vocational training]. Available at: <http://www.nmc.od.ua/wpcontent/uploads/2011/01/> (accessed 10.10.2020).
2. Osina, N.A. (2018). Keis-metod yak sposib formuvannya zhyttievyykh kompetentnostei uchniv [Case method as a way of forming students' life competencies]. Available at: <https://naurok.com.ua/keysmetod-yak-sposib-formuvannya-zhittevih-kompetentnostey-uchniv13118.html> (accessed 09.10.2020).
3. Pashchenko, T.M. (2015). Keis-metod yak suchasna tekhnolohiia navchannia spetsialnykh dystsyplin [Case method as a way of forming students' life competencies]. *Youth and market*, no. 8, pp. 94–99.
4. Pliushch, Yu.O. (2018). Keis-tekhnolohiia v pochatkovii shkoli. *Poradnyk dlia vchytelia* [Case technology in elementary school]. Kyiv: «Osnova». (in Ukrainian)
5. Pometun, O.I. (2007). Entsyklopediia interaktyvnoho navchannia [Encyclopedia of interactive learning]. Kyiv. (in Ukrainian)
6. Surmina, Yu.P. (2002). Situatsionnyy analiz, ili Anatomiya Keys-metoda [Situational Analysis, or Anatomy of the Case Method]. Kyiv: Tsentri innovatsiy i razvitiya. (in Russian)